

успішному виконанню стратегічних завдань розвитку Української держави. Розробка пропозицій з їх упровадження в Україні є перспективним напрямом подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Барч У. Возможности внедрения зарубежного опыта в условиях России / У. Барч // Гос. служба. - 2007. - № 6. - С. 171.
2. Грэй Э. От государственного управления к государственному менеджменту: переоценка переворота / Э. Грэй, Б. Дженкинс // Государственная служба. Проблемы реформирования. Зарубежный опыт. - Вып. 8. - М., 2009. - С. 7.
3. Кузнецова Ю. А. Повышение качества и эффективности бюджетных услуг: обобщение опыта зарубежных стран / Ю. А. Кузнецова. - Режим доступа : <http://www.anrb.ru/isei/cf2006/d897.htm>
4. Литвинцева Е. Реформирование государственной службы в зарубежных странах / Е. Литвинцева // Гос. служба. - 2010. - № 6. - С. 173-184.
5. Лобанов В. В. Реформирование государственного аппарата: мировая практика и российские проблемы / В. В. Лобанов // Гос. служба. - 1999. - № 1. - С. 28-30.
6. Погорельская С. В. Германия: социально-политические аспекты "внутреннего единения" / С. В. Погорельская // Актуальные проблемы Европы. - 2010. - № 4. - С. 95-96.
7. Spicer M. Public Administration, the History of Ideas, and the Reinventing Government Movement / M. Spicer // Public Administration Review. - 2003. - Vol. - 64. - N 3.
8. Kearney R. C. Reinventing Government. The New Public Management and Civil Service-Systems in International Perspective. The Danger of Throwing the Baby out with the Bathwater / R. C. Kearney, S. W. Hays // Review of Public Personnel Administration. - 1998. - Vol. - XVIII. - N 4.

Василь Купрійчук,

кандидат наук з державного управління,

докторант кафедри соціальної і гуманітарної політики НАДУ

Особливості формування та реалізації політики українських урядів у сфері кіномистецтва (1917-1920 рр.)

У статті аналізуються процеси формування та реалізації державної політики у сфері кіномистецтва в період визвольних змагань 1917-1920 рр. Розкривається роль у цьому процесі тодішніх основних суб'єктів державної влади та громадських організацій.

Ключові слова: державна політика, кіномистецтво, державне управління, кінематографія, кіностудії, кадрова політика, Центральна Рада, Гетьманат, Директорія, громадські організації.

This article analyzes the development and implementation of state policy in cinema during the liberation struggle in 1917-1920 reveals a role in the process of those main subjects of the government.

Key words: state politics, film, public administration, Film, Movie Maker, personnel policy, the Central Council, the Hetman, Directory, community organization.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку Української держави характеризується зростанням інтересу до минулого періоду життя українського суспільства, до історичних коренів становлення державності й національної духовної ідеї. Сьогодні актуальність звернення до вивчення історичного досвіду державного управління в галузі кіно зумовлена тим, що кіномистецтво є невід'ємною частиною життя сучасного світу, тому і з'являється закономірний інтерес до специфіки управлінського впливу держави на процес зародження кінематографу в добу української національної революції 1917-1920 рр. та перетворення його в потужний засіб формування національної самосвідомості й патріотизму народних мас.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням формування та реалізації державної політики у сфері кіномистецтва в добу української національної революції 1917-1920 рр. відводилося вагоме місце вже на той час. Значну кількість праць М.Лебедева, К.Мальцева, А.Кациргаса, І.Трайніна з кінознавчої тематики публікувала тогочасна українська періодика.

Питання розвитку науки, освіти й культури, у тому числі й кіно, за доби Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР розглядалися безпосередніми учасниками національно-визвольних змагань - М.Грушевським, В.Винниченком, Д.Дорошенком, П.Христюком, М.Шаповалом та ін.

Складові історії державного управління гуманітарною сферою розглядаються в працях сучасних дослідників, таких як: Г.Чміль, В.Трошинський, С.Безклубенко, В.Скуратівський, С.Тримбач, Н.Капельгородська та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Проблеми формування та реалізації державної політики у сфері кіномистецтва українських урядів у добу української національної революції 1917-1920 рр. на різних рівнях досліджуються науковцями, у тому числі й вітчизняними, достатньо давно. Однак низка ключових питань, зокрема кадрового забезпечення, покращення матеріально-технічної бази в переобладнанні кіномайстерень і кінолабораторій тощо потребують подальшого дослідження.

Особливого значення для сьогодення набуває вивчення історичного досвіду впливу держави на формування українського кіномистецтва, становлення і подальший розвиток мережі постійно діючих і пересувних кіно-

театрів, створення великої мережі стаціонарних кінотеатрів, у тому числі дитячих, у містах і селах України.

Мета статті. Висвітлення методів та напрямів практичної діяльності українських урядів у формуванні та реалізації державної політики у сфері кіномистецтва в добу визвольних змагань 1917-1920 рр.

Виклад основного матеріалу. Протягом усього XIX ст. зусиллями передової інтелігенції, корифеїв української культури готувався ґрунт для духовного відродження нації, відновлення її державності. У системі української культури на той час означилися практично всі основні ділянки - література, театр і драматургія, мистецтво та архітектура, музика, народна культура і фольклор, започаткований розвиток науки, освіти, преси, книговидання, а також кіномистецтва.

Кіно, яке демонструвалося як аматорсько-технічне, поступово удосконалювалося, поширювалося серед глядацької аудиторії і перетворювалося на вагомий засіб духовного, культурного та інтелектуального виховання суспільства. Природно, що розвиток державного управління кіномистецтвом і перенесення його на національний ґрунт був у центрі уваги українських урядів упродовж усіх років української національної революції [1].

Питанням формування національного кіно, модернізації й створення для нього належної матеріально-технічної бази та перетворення його на впливову сферу культурного виховання суспільства активно розпочала займатися Центральна Рада. Її керівництво вбачало в кіно важливий і ефективний у художньому, пізнавальному, інформативному плані напрям розвитку національної культури. Влітку 1917 р. Центральна Рада поставила перед урядом завдання створити в Україні всі умови для перетворення кіно з техніко-розважального видовища в документальне, наукове й художнє кіномистецтво.

Реалізуючи державну політику у сфері кіномистецтва, восени 1917 р. уряд розробив заходи щодо створення матеріально-технічної бази національного кіно та розгорнув практичну роботу зі створення перших українських художніх, наукових і документальних кінострічок. Також урядом було виділено 87 тис. крб для переобладнання кіномайстерні й кінолабораторії Києва та створено режисерсько-акторські колективи, які займалися виробництвом різнотематичних кінофільмів. Упродовж 1917-1918 рр. фахівцями було відзнято цикли науково-документальних кінофільмів з проблем розвитку важкої індустрії, про природу України, з етнографії й побуту українського народу, а за участю акторів київських театрів екранізувалися художні фільми за творами українських письменників і драматургів [2].

До 1917 р. в Україні діяли лише одиниці кінозалів, у яких більш-менш систематично демонструвалося кіно. Водночас багато навіть великих міст не мали оснащених під кінотеатри приміщень або кінофільми у цих містах демонструвалися вкрай рідко на рівні аматорсько-технічного захоплення.

Для покращення становища уряд Центральної Ради видає розпорядження щодо створення в містах і великих селах мережі стаціонарних кінотеатрів та обладнання приміщень для показу кінофільмів. У Києві було відкрито один із перших стаціонарних кінотеатрів з усіма технічними вимогами і створенням належних умов для перегляду кінофільмів глядачами. Популярність кінотеатру стала настільки великою, що це дало підстави уряду виділити з державного фонду 210 тис. крб на відкриття нових кінотеатрів та перебудови під них низку існуючих виставкових залів у Києві й інших містах України [3].

З метою більшої популяризації кіно серед населення уряд Центральної Ради створив у губерніях пересувні кіноустановки. Їх перевозили в великі міста, села і переважно безкоштовно демонстрували художні та документальні кінофільми дорослим, а дітям - наукові стрічки й казки. Така форма роботи сприяла значному підвищенню культурно-пізнавального рівня населення, розширенню його світогляду, ознайомленню людей через екран із невідомими країнами світу, суспільним і культурним життям України. Особливо це було актуально для жителів віддалених від міст сіл і хуторів, тому що більшість із них ніколи не бачили кіно і сприймали його як незвичайне, фантастичне і казкове явище [4].

Отже, державною політикою Центральної Ради і її урядом були закладені матеріальні і культурні основи будівництва національного кіномистецтва. Але це був лише початок великомасштабної роботи керівництва держави щодо розвитку державного управління кіноматографії в Україні, яку далі продовжив уряд Української держави гетьмана П.Скоропадського.

Особливість цієї політики щодо формування українського кіномистецтва полягала в тому, що Українська держава розвинула далі програму створення національного кіно як у теоретичному, так і в практичному плані. Державна концепція розбудови українського кіномистецтва зводилася до створення мережі кіномайстерень (згодом їх почали називати кіностудіями) по всій території України, уведення спеціалізації в екранізацію кінофільмів за трьома основними напрямками - художнє, документальне і навчальне кіно. Для широкого залучення населення до пізнання культурних надбань власного народу і народів світу через екран пропонувалося створення великої мережі стаціонарних кінотеатрів, у тому числі дитячих, у містах і селах України. Гетьманат поставив завдання розпочати перепідготовку акторів театрів для знімання в кіно, оскільки акторський виступ на сцені відрізнявся від гри перед кінокамерою, а також підготовки для кіно таких фахівців, як режисери, декоратори та інших спеціалістів [5].

Вагоме місце в концепції державного управління щодо створення національного кіномистецтва відводилося українізації кіно та екранізація художніх стрічок на основі принципу реалізму. Розв'язання цієї проблеми, на думку

П.Скоропадського, можливе за допомогою відображення акторами на екрані не надуманих, фантастичних, незрозумілих глядачам сюжетів, а проблем, тісно пов'язаних із життям і побутом українського народу, його історією, культурою, мріями, надіями на краще нинішнє й майбутнє життя. Складовою принципу реалізму, та й процесу українізації кіномистецтва, була також обов'язкова гра акторів у національних костюмах, одязі на фоні декорацій чи місцевості з відображенням природного ландшафту, архітектури України та введення написів, титрів на плівці українською мовою [6].

Реалізуючи державну політику подальшої розбудови національного кіно, уряд Української держави виділяє 194 тис. крб на побудову нової кінолабораторії в Києві та цеху з випуску нового обладнання для знімання кінофільмів і виготовлення кіноплівки. Ця лабораторія з допоміжними виробничими ділянками в технічному плані стала фактично виконувати функції кіностудії, потужності якої давали можливість випускати вже значну кількість кінопродукції і забезпечувати нею зростаючі потреби суспільства. Згодом на її основі та матеріальній базі подібних виробничих структур утворилася Київська кіностудія (нині ім. О.Довженка) [7].

Другим напрямом реалізації державної політики уряду стала організація створення високохудожніх кінофільмів з українською тематикою. Для цього було створено спеціальний режисерський колектив, який розробив заходи перетворення кіно з технічного видовища у справжнє кіномистецтво шляхом удосконалення режисури, гри акторів, методики знімання картин. Також було складено план заходів екранізації художніх творів українських класиків, циклів документальних, наукових, дитячих та інших кінофільмів з обов'язковим написанням титрів українською мовою, оголошено конкурс на кращі сценарії для художніх та історичних кінострічок, виділено кошти товариству "Українафільм" на екранізацію кінофільмів "Вітер з півночі" (про руйнування Запорізької Січі), "Розбійник Кармелюк", сценарії до яких написала Л.Старицька-Черняхівська і у яких знімалися кращі актори України. Під патронатом Гетьманату були зняті такі художньо-документальні стрічки, як: "Шевченкове свято", "Перший випуск української гімназії" та ін.

За рішенням уряду П.Скоропадського при кіносекції було створено мандрівну кінознімальну групу, яка знімала на плівку побут українського народу, історичні місця, пам'ятники архітектури, природні заповідники, різні політичні події, як-то: демонстрації, з'їзди, маніфестації, вистави відомих театральних і самодіяльних колективів.

Екранізація різної проблематики була лише одним напрямом розвитку національного кіномистецтва. Не менш важливим залишилося питання популяризації кіно, донесення його до глядача, створення належних умов для перегляду кінофільмів населенням. Вирішуючи це питання, український уряд продовжив далі роботу з розвитку мережі постійно діючих і пересувних кінотеатрів, профінансував заснування нових кінотеатрів у Києві, Хар-

кові, Одесі, Полтаві, Чернігові, Вінниці, Житомирі та інших містах Української держави [8].

Енергійну підтримку державної політики розвитку кіно надавали місцеві органи влади, культурні організації. Особливо на високий управлінський рівень це питання було поставлено на Полтавщині. Губернське земське зібрання виділило понад 234 тис. крб на створення в Полтаві кінотеатрів, власної кіностудії, режисерської кіногрупи. Десятками створювалися кінотеатри, а також окремі кінолабораторії та цехи з випуску кінопродукції й у інших губерніях України.

У цілому державна політика уряду П.Скоропадського щодо будівництва українського кіномистецтва й кінематографії та поширення кіно в масах зробили помітний внесок у теорію і практику будівництва національного і до певної міри світового кіномистецтва.

Системний підхід у державному управлінні розвитком українського кіномистецтва продовжила Директорія. На початку 1919 р. була розроблена програма перспективного розвитку кіномистецтва в Україні, яка стала вагомим державним основою, що передбачала комплекс заходів щодо розширення мережі стаціонарних і подорожуючих кінотеатрів та виробництва українських кінофільмів [9].

Разом із товариством "Українафільм" й участю акторів театрів уряд УНР розгорнув роботу з екранізації насамперед художніх стрічок за творами класиків української літератури, запланував відзняти кілька десятків наукових і дитячих кінофільмів.

Однак внаслідок політичних обставин і економічних ускладнень найбільшого поширення набула кінодокументалістика. Знімалися фільми про акт об'єднання ЗУНР з УНР, парад українських дивізій і цивільного населення, присвячений дню пам'яті Т.Шевченка, різні маніфестації, приїзди зарубіжних делегацій і дипломатів до Директорії у Київ, Вінницю, Кам'янець-Подільський, виступи перед населенням, урочисті засідання, збори, а також про В.Винниченка, С.Петлюру, А.Макаренка, президента ЗУНР Є.Петрушевича та інших відомих політичних і культурних діячів України [10].

Популяризуючи кіно, Директорія підтримувала на законодавчій основі відкриття нових кінозалів і насамперед побудову дитячих кінотеатрів у Києві, Катеринославі, Вінниці, Кам'янець-Подільському та інших містах, що стало новизною у сфері становлення національної кінематографії. Також уряд УНР зобов'язав кінопрокатні організації увести у свою практику систематичний показ кінофільмів у школах, училищах, ВНЗ, клубах, народних будинках, "Просвітах" та збільшив асигнування на розвиток мережі державних мандрівних кінотеатрів [11].

Державна політика уряду, спрямована на розвиток національного кіномистецтва, знайшла активну підтримку як з боку органів місцевої влади, так і в населення України. Розпорядженням Подільської губернської народ-

ної управи було виділено кошти на створення місцевої кінолабораторії, закупівлю 24 кіноустановок для нових стаціонарних і пересувних кінотеатрів в Україні. Активну підтримку в розбудові національного кіномистецтва в ряді регіонів УНР надавали повітові органи влади, "Просвіти", громадські, культурні організації [12].

Отже, державна політика Директорії продовжувала процес формування національного кіномистецтва. Закладалася матеріальна база створення прообразів кіностудій у губернських центрах, екранізувалися українські художні, науково-популярні фільми, створювалося хроніко-документальне кіно, розширювалася мережа кінотеатрів, у тому числі дитячих.

Успішний розвиток національного кіномистецтва вимагав розгортання державної кадрової політики у цій сфері, подальшої підготовки кваліфікованих спеціалістів. Для підготовки акторів, режисерів, техніків, операторів, декораторів були засновані спеціальні школи в Києві, Одесі, Полтаві, відкриті спеціалізації в політехнічних ВНЗ, театральних училищах, інститутах, створено мережу курсів з підготовки техніків-кіномеханіків.

Посилення матеріальної бази кінематографії, приплив до неї кваліфікованих спеціалістів, акторів сприяли тому, що протягом 1919-1920 рр. були відзняті численні художні, наукові, документальні кінофільми на українську тематику. Усього протягом першої половини 1919 р. українські кінематографісти відзняли майже 100 різноманітних кінострічок, а за 1920 р. - вдвічі більше. Загальний же фонд кінопрокату на цей час нараховував 4,2 тис. найменувань кінофільмів, з яких художніх було 1,2 тис., решта - інших жанрів [13].

Завдяки послідовному впровадженню державної політики щодо розбудови мережі кінотеатрів на кінець 1920 р. у містах України було створено або модернізовано майже 200 стаціонарних кінотеатрів, а на селах постійно працювало понад 100 пересувних кіноустановок. До цього потрібно також додати, що сотні сінематографів діяли в школах, училищах, вищих навчальних закладах, "Просвітах", наукових товариствах і деяких інших організаціях. Ця вже досить велика, як на той час, кіномережа охоплювала мільйони глядачів. Якщо у 1917 р. кіно могли побачити жителі переважно великих міст, то протягом неповного 1920 р. стаціонарні кінотеатри України відвідало майже 9,6 млн осіб, що складало близько половини дорослого населення України.

Державно-управлінські заходи українських урядів із формування національного кіномистецтва і розбудови кінотеатральної мережі привели до значного зростання популярності кіно серед населення й поступово перетворювало його у невід'ємну частину культурного життя суспільства [14], сприяючи просвітницько-пропагандистській роботі серед населення, вихованню в нього національно-патріотичної громадянської позиції.

Висновки. Особливості формування та реалізації державної політики у сфері кіномистецтва українських урядів у добу української національної революції 1917-1920 рр. мали прогресивний характер і були достатньо вагомими. Саме в ці роки кіно пройшло шлях від маловідомого аматорсько-технічного до популярної й доступної для користування широкою аудиторією культурно-мистецької сфери, яка привертала до себе мільйони глядачів. Також значно поліпшилася матеріально-технічна база кіно, утворилися українські кіностудії, колективи кінорежисерів, акторів, активно впроваджувалося створення кінофільмів на українську тематику, реалізувалася доволі ефективна державна кадрова політика з підготовки кваліфікованих спеціалістів для кіноіндустрії, створювалася мережа постійно діючих кінотеатрів. Усе це сприяло повноцінному національно-культурному відродженню українського народу та подальшому розвитку державної гуманітарної політики в посткомуністичний час і надало можливість зробити вагомий внесок діячів української кінематографії у розвиток світового кіномистецтва, перетворити Україну в активного творця загальнолюдських духовних цінностей.

Напрями подальших наукових розвідок полягають у поглибленому вивченні та виробленні конкретних пропозицій щодо шляхів впровадження досвіду державної політики розвитку кіномистецтва у період визвольних змагань 1917-1920 рр. у практику гуманітарної складової сучасних державотворчих процесів в Україні.

Список використаних джерел

1. Українська культура в загальноєвропейському культурному процесі другої половини XIX - початку XX ст. [Історія української та зарубіжної культури] : навч. посіб. / С. М. Клапчук, В. Ф. Остафійчук, Ю. А. Горбань та ін. ; за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. - 4-те вид., перероб. і допов. - К. : Знання-Прес, 2002. - С. 220-234.
2. *Грабовський С.* Нариси з історії українського державотворення / С. Грабовський, С. Ставряні, А. Шкляр. - К. : Генеза, 1995.- 608 с.
3. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали : у 2 т. / за ред. П. Толочко. - К., 1996. - Т. 1. - 587 с.
4. *Розовик Д. Ф.* Центральна Рада і українська культура / Д. Ф. Розовик // Укр. іст. журн. - 1993. - № 2-3. - С. 18.
5. *Папакін Г.* Павло Скоропадський і державотворчі процеси доби Української революції 1917-1921 років / Г. Папакін // Вісн. держ. служби України. - 2008. - № 2. - С. 30-42.
6. Історія України : хрестоматія : у 2 ч. / упоряд. С. М. Клапчук, В. І. Білик та ін. - Вид. 2-ге, перероб. і допов. - К. : ІЗМН, 1996. - Ч. 2. - С. 110.
7. Законодательные акты 1918 года / Законы Украинской державы (Законы, постановления, инструкции, циркуляры). Вып. VI. - Одесса, 1918.

8. *Дорошенко Д.* Історія України. 1917-1923 рр. / Д. Дорошенко. - Львів : [Б. в.]. - Т. 2. - С. 345.
9. Закон про українські написи на кінематографічних фільмах УНР / Вісн. держ. законів. - К., 1919. - 2 берез.
10. Просвітня робота кіносекції / Шлях боротьби. - К., 1919. - 26 черв.
11. Кінематограф // Вісн. т-ва "Просвіта" у Катеринославі, Більшовик. - 1919. - 3 трав.
12. Українська Народна Республіка. Закони : зб. законів та інших розпоряджень. - Л., 1919 р.
13. *Розовик Д. Ф.* Українське культурне відродження в роки національно-демократичної революції (1917-1920) / Д. Ф. Розовик. - К. : Абрис, 1991. - 88 с.
14. Культура в роки боротьби за державну незалежність України (1917-1920) [Історія української та зарубіжної культури] : навч. посіб. / Б. І. Білик, Ю. А. Горбань, М. С. Калакура та ін. ; за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. - К. : Вища шк., Т-во "Знання", КОО, 1999. - С. 195-202.

Олена Оржель,

кандидат філологічних наук, доцент,

докторант кафедри європейської інтеграції НАДУ

Консолідація українського суспільства на основі національної ідеї: перспективи й обмеження (з точки зору європейського досвіду)

У статті досліджено перспективи та обмеження національної консолідації України на основі національної ідеї; проаналізовано інші, європейські, підходи до консолідації та згуртування; вивчено можливості застосування європейського досвіду в Україні.

Ключові слова: національна ідея, суспільна (національна) консолідація, економічне, соціальне та територіальне згуртування.

The article explores opportunities and limitation of Ukraine's national consolidation using the national idea as a foundation for unification; it looks into alternative approaches to national unification; considers the application of European experience in Ukraine.

Key words: national idea, community (national) consolidation, economic, social and territorial cohesion.

Постановка проблеми. Завдання консолідації українського суспільства, подолання регіональної та соціокультурної роз'єднаності стоїть на порядку денному всі двадцять років незалежності Української держави, при цьому